

5. Бердинець М.Д. Податки в системі фінансової підтримки розвитку малого підприємництва// Фінанси України. – 1998, № 9. – С. 122-130.

6. Колісник Г.М. Світовий досвід підтримки і розвитку малого та середнього бізнесу// Наук. вісник кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського НУ ім. Івана Франка: Фінансовий бізнес плюс. За ред. докт. екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – Львів. 2002. – 179 с.

УДК 349.6

*Асист. О.О. Курдина¹, магістр економіки довкілля
і природних ресурсів – УкрДЛТУ*

РОЛЬ ЕКО-АУДИТУ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Запропоновано заходи щодо покращення еколого-економічного рівня виробництва. На теоретичному рівні висвітлено наукові підходи щодо запровадження системи еко-аудиту.

Ключові слова: еколого-економічний рівень виробництва, система екологічного менеджменту, еко-аудит, еко-сертифікація.

Assist. O.O. Kurdyna – USUFWT

Role of eco-auditing in ecological management system of enterprise

The measures on ecological- economic level of production improvement have been proposed in the paper. The environmental auditing system is presented at theoretical level.

Keywords: ecological-economic level of production, ecological management system, eco-auditing, eco-certification.

Людина, в результаті свого розвитку, методом спроб та помилок дійшла до висновку, що незбалансоване з можливостями природи екологічне зростання призводить до руйнування дому, в якому вона живе. Однак екстенсивний розвиток суспільства за рахунок безоглядної експлуатації природи та її ресурсів набрав такої руйнівної сили, що потрібна нова екологічна свідомість для невідкладної зміни антиприродного курсу розвитку людства [1].

Основними напрямками сучасної соціально-екологічної політики є екологізація суспільного виробництва та забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності населення та природних екосистем. Здійснення екологізації виробництва, раціонального використання та збереження природних ресурсів потребує формування екологічно орієнтованого господарського механізму природокористування та економіки в цілому.

На сьогодні соціально-екологічні проблеми економічного розвитку України належать до числа найбільш гострих. Згідно з оцінками закордонних спеціалістів, втрати від неефективного природокористування складають 15-20 % національного доходу і є найбільшими в світі. Для зменшення цих втрат необхідно підвищити еколого-економічний рівень виробництва (ЕЕРВ). Е.В. Мішенін зазначає, що регулювання екологізації природокористування, ЕЕРВ відноситься до основних функцій управління поряд з плануванням, організацією, стимулюванням і контролем [2].

¹ Наук. керівник: доц. Л.І. Максимів, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

Важливу роль у підвищенні ЕЕРВ відіграють аудит систем екологічного менеджменту (СЕМ), а також сертифікація СЕМ. 13 липня 1993 року набула сили "Постанова №1836/93 Європейської Спільноти (ЄС) від 29 червня 1993 року про добровільну участь промислових підприємств у системі менеджменту довкілля і перевірки довкілля підприємств Спільноти". Основою цієї постанови є нова політика довкілля Європейської Спільноти, яка була представлена у квітні 1992 року програмою ЄС "За довготривалий і екологічно гармонійний розвиток". Ця нова політика правового контролю, ґрунтується на співпраці всіх учасників. Сприяти необхідно, зокрема, добровільній угоді з промисловістю, а також з іншими формами самоконтролю [3].

Починаючи з кінця ХХ ст., у світі основна увага акцентується на різноманітних природоохоронних заходах. Сьогодні підприємства проявляють дедалі більшу зацікавленість у досягненні та демонстрації належних екологічних характеристик за допомогою контролю за впливом своєї діяльності, продукції чи послуг на навколишнє середовище, враховуючи екологічну політику і її цілі. Все це відбувається так через те, що в умовах зростаючої суворості законів, удосконалення економічної політики та різноманітних заходів, спрямованих на охорону навколишнього середовища, а також, в умовах загального зростання інтересу різних суспільних груп до проблем навколишнього середовища, потрібно визначити межі загальної проблеми забезпечення сталого розвитку екології.

Багато зарубіжних підприємств провели екологічні "перевірки" або "аудити", щоб оцінити свої екологічні характеристики. Однак самі по собі такі аудити не можуть бути достатніми. Для забезпечення ефективності зусиль вони повинні здійснюватися в межах структурованої системи менеджменту довкілля і бути інтегрованими в загальну діяльність з управлінням [4].

Для України це питання є надзвичайно актуальним. В нас ще не запроваджено системи еко-аудиту довкілля, а практичні роботи із сертифікації розпочалися в кінці 90-х рр. ХХ ст. [5]. Вітчизняні підприємства, намагаючись виходити на світовий ринок із своєю продукцією, не можуть конкурувати з закордонними підприємствами, які мають сертифікати, чи відомі своєю природоохоронною діяльністю. Тому запровадження системи еко-аудиту та збільшення темпів сертифікації приведе до кращої охорони навколишнього середовища та підвищить конкурентоспроможність вітчизняного виробника.

Проблемою запровадження еко-аудиту в Україні займаються Шевчук В.Я., Навроцький В.М., Максимів Л.І., Матвєєв М.І., Саталкін Ю.М та інші. Система менеджменту довкілля – це частина загальної системи управління, яка включає організаційну структуру, діяльність з планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методики, процеси і ресурси для формування, здійснення аналізу та актуалізації екологічної політики. Вона повинна бути організаційною структурою, яка шляхом постійного моніторингу і періодичного аналізу повинна підтримувати ефективність функціонування з урахуванням змін внутрішніх і зовнішніх чинників.

Модель системи показано на рис. 1 [4]. Саме ця модель є основою для внутрішнього, щодо відношення до підприємства, циклу аудиту системи ме-

недждменту довкілля, і до цієї моделі повинно прямувати підприємство, якщо бажає запроваджувати екологічно орієнтовану політику.

Рис. 1. Модель системи менеджменту довкілля

Аудит менеджменту довкілля – це документально оформлений систематичний процес перевірки, який включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів аудиту для встановлення відповідності системи менеджменту довкілля підприємства критеріям аудиту систем менеджменту довкілля [4].

Для участі в системі еко-аудиту підприємство повинно пройти ряд етапів [3]. Для цього на внутрішньому рівні підприємства необхідно:

- визначити у письмовій формі виробничу політику довкілля, в якій воно пояснює загальні цілі охорони довкілля;
- провести первинну перевірку довкілля, що являє собою інвентарний опис виробничої охорони довкілля;
- створити програму довкілля, в якій визначаються довкільно-політичні цілі;
- сформувати систему менеджменту довкілля;
- подати для громадськості декларацію про довкілля.

На зовнішньому, у відношенні до підприємства, рівні необхідно:

- запросити зовнішнього експерта для перевірки внутрішнього аудиту підприємства на предмет його узгодженості з постановою ЄС про еко-аудит;
- при визнанні експертом декларації про довкілля чинною, вона скеровується компетентному органу, який вносить підприємство до переліку учасників еко-аудиту та пересилає Європейській Комісії нову редакцію переліку.

Весь процес, згідно з постановою ЄС про еко-аудит, закінчується опублікуванням загального переліку у віснику ЄС. Реєстрація у переліку дає право підприємству отримати декларацію учасника системи еко-аудиту, яка підтверджує наявність у підприємства системи менеджменту довкілля. Підприємство має право застосувати декларацію учасника в діловій кореспонденції, брошурах і для загальних повідомлень у пресі.

Порівнюючи етапи запровадження системи еко-аудиту та сертифікації системи екологічного менеджменту, можемо сказати, що за своєю суттю ці процеси – однакові, а саме:

- **I етап сертифікації** – первинний аудит, перевірка готовності підприємства до сертифікації. Після виконання цього етапу отримуємо ті ж результати, що і після проведення аудиту підприємства на внутрішньому рівні при запровадженні системи еко-аудиту;
- **II етап сертифікації** – сертифікаційний аудит системи екологічного менеджменту навколишнього середовища відповідно до стандартів ISO 14000, в процесі якого отримаємо такі ж результати, як і при аудиті системи екологічного менеджменту, що здійснюється під час внутрішнього еко-аудиту підприємством та експертом на зовнішньому рівні.

Для того, щоб зберегти декларацію учасника протягом тривалого часу, підприємство повинно регулярно проводити перевірку довілля, а отже постійно покращувати систему екологічного менеджменту, забезпечуючи тим самим постійне покращення стану навколишнього середовища. Тому наявність на підприємстві декларації учасника виступає гарантом сертифікату системи екологічного менеджменту.

В Україні послуги з сертифікації системи екологічного менеджменту надає БЮРО ВЕРІТАС, що є найбільшим міжнародним технічним товариством. Одним з напрямків його діяльності є надання консультаційних послуг з розробки і впровадження системи менеджменту якості та довілля відповідно до стандартів ISO 9001 та ISO 14001. Подальша сертифікація системи менеджменту довілля відповідно до вимог стандартів здійснюється дочірнім підприємством BUREAU VERITAS QUALITY INTERNATIONAL (BVQI – Великобританія) – визнаним світовим лідером у цій області [6].

На основі огляду літератури нами складено схему проведення внутрішньої системи еко-аудиту підприємства (рис. 2).

Запровадження системи еко-аудиту показано на прикладі ВАТ "Іскра" – львівського підприємства, основною продукцією якого є лампи загального призначення, мініатюрні автомобільні лампи, електрогірлянди, світильники, лампи-фари. Головний керівний орган – Спостережна Рада (СР) – приділяє значну увагу розвитку експорту в далеке зарубіжжя. Члени СР безпосередньо координують роботу з найбільшими споживачами електролампової продукції в Західній Європі. Вихід на ці ринки дасть змогу завантажити виробництво та інвестувати значні кошти у розвиток нових видів продукції. Тому для підприємства є важливим покращення ЕЕРВ, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції та зростанню частки ринку, зайнятої ВАТ "Іскра".

На сьогодні ВАТ "Іскра" ще не готове до участі у системі еко-аудиту та проходження процесу сертифікації системи екологічного менеджменту, однак зараз ми можемо запропонувати запровадити систему еко-аудиту на внутрішньому рівні підприємства, що стане першим кроком до одержання декларації учасника та сертифікату системи екологічного менеджменту. Для цього підприємство повинно пройти ряд етапів (див. рис. 2).

Насамперед ВАТ "Іскра" зобов'язане визначити виробничу політику довілля, тобто сформулювати цілі довілля. Цілі довілля – це цілі, які підприємство визначило в цілому для своєї виробничої охорони довілля.

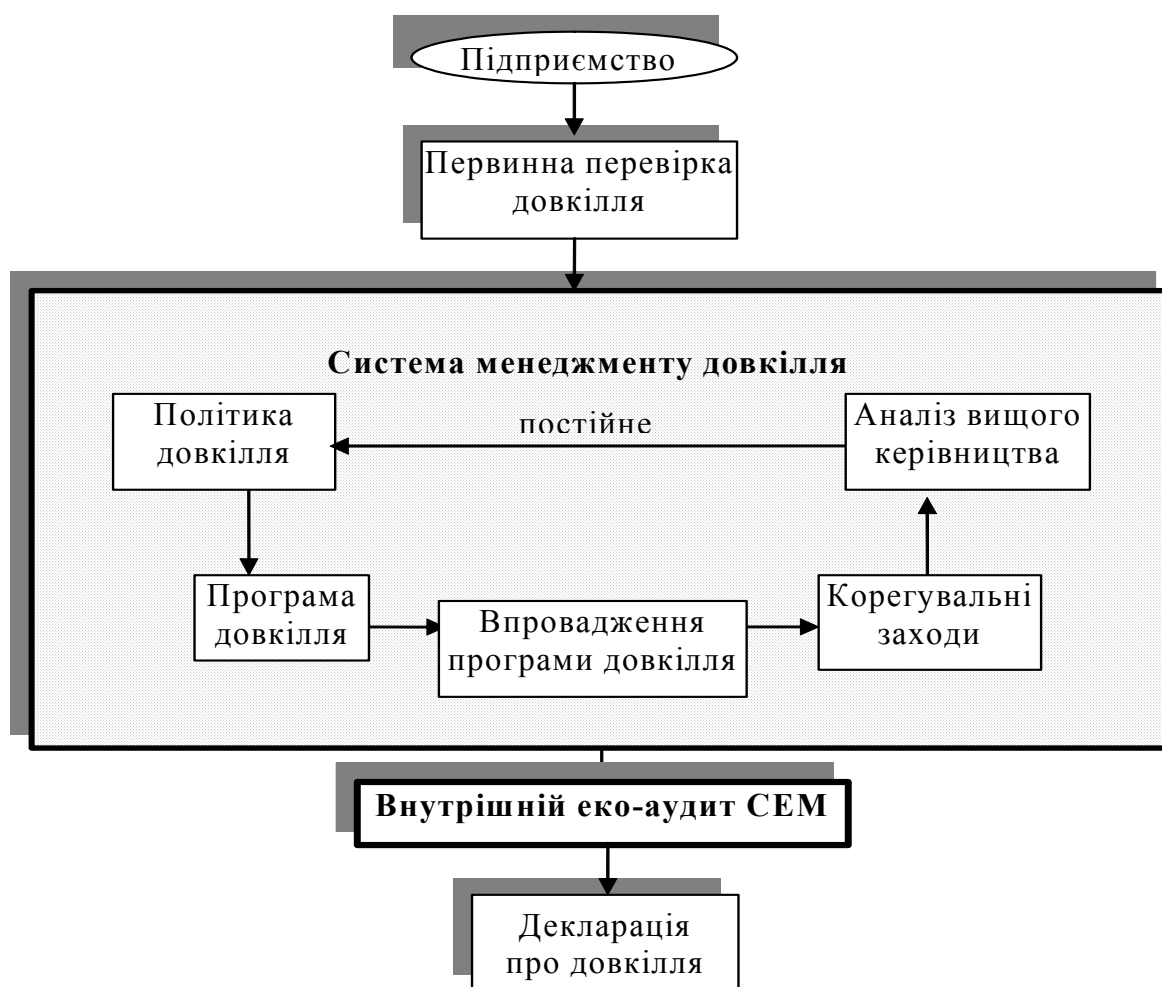

Рис. 2. Схема проведення системи еко-аудиту на внутрішньому рівні підприємства

Аналізуючи технологію виробництва та наявну систему екологічного менеджменту на підприємстві, нами пропонуються наступні дві групи цілей довкілля:

- I група – короткотермінові цілі:
 - економія води на 45 %;
 - застосування оборотних систем водоспоживання;
 - зниження витрат енергії на 10 % на 1 млн. шт. продукції;
 - зменшення стоку молібдену на 80 % до 2003 року;
 - зменшення використання картонного пакування до мінімального;
 - регулярна виробнича перевірка довкілля;
 - зниження відходів виробництва (склобою) на 20 % та їх утилізація шляхом подальшого використання у виробничому процесі;
 - підвищення еколого-економічного рівня продукції (ЕЕРП).
- II група – довготермінові цілі:
 - участь у системі еко-аудиту та отримання декларації учасника;
 - отримання сертифікату системи екологічного менеджменту.

Для досягнення поставлених цілей ВАТ "Іскра" пропонуємо наступні заходи: впровадження установки із уловлення молібдену, впровадження у виробництво алюмінієвого цоколя, а також підвищення еколого-економічного рівня продукції підприємства – впровадження у виробництво енергозберігаючої електролампи. Ці заходи викладені в програмі довкілля (табл. 1). Дана програма довкілля буде втілена в життя після здійснення вказаних заходів.

Табл. 1. Програма довкілля ВАТ "Іскра"

№ з/п	Назва заходу	Вартість заходу, тис. грн.	Термін впровадження	Відповідальні особи	Екологічний ефект від впровадження заходу
1	Впровадження установки, що вловлює молібден	2217,8	2003 р.	Технічний директор	Зменшення потоку стічних вод на 50 %; Зменшення скидів молібдену на 95 %.
2	Впровадження у виробництво алюмінієвого цоколя	78,0	2003 р.	Директор з питань виробництва	Зменшення використання води на 217,25 м ³ на 1 млн. шт. продукції; Економія електроенергії на 1548,8 кВт на 1 млн. шт. продукції; Зменшення потоку стічних вод на 75,43 м ³ на 1 млн. шт. продукції; Зменшення використання хімічних матеріалів 95 % порівняно з попереднім виробництвом. Зниження матеріаломісткості виробництва на 63 % порівняно з попереднім.
3	Виробництво енергозберігаючої електролампи	3180	2003 р.	Технічний директор	Економія електроенергії на 292 кВт за рік при використанні 1 енергозберігаючої електролампи

Технологія виробництва на ВАТ "Іскра", як і на більшості підприємств України є енерго- та ресурсомісткою. Зокрема, при виробництві цоколів використовується сталь, що, згідно з технологією, потребує гальванообробки. А цей процес є екологічно шкідливим та вимагає значних затрат ресурсів (води – 419750 м³/рік). Крім того, виготовлення сталевих цоколів є матеріаломістким виробництвом (використовується 2608,75 т. сталі на рік). За рік підприємство споживає 20 млн. кВт енергії. Таке виробництво є принципово несумісним із сучасними світовими тенденціями і засадами сталого розвитку. За умови реалізації заходів буде досягнуто ряд екологічних та економічних ефектів.

Екологічні ефекти:

- зменшення використання води на 217,25 м³ на 1 млн. шт. продукції;
- економія електроенергії на 1548,8 кВт на 1 млн. шт. продукції;
- зменшення потоку стічних вод на 75,43 м³ на 1 млн. шт. продукції;
- зменшення використання хімічних матеріалів 95 % порівняно з попереднім виробництвом;
- зниження матеріаломісткості виробництва на 63 % порівняно з попереднім;
- зменшення скидів молібдену на 95 %.

Економічні ефекти:

- при запровадженні установки з уловлення молібдену у фінансовому аналізі ЧТВ становить 790,17 грн., а в економічному – 841,30 грн. (термін окупності 5 років);
- при впровадженні у виробництво алюмінієвого цоколя – 194,1 грн. (термін окупності 2 роки);
- використання однієї енергозберігаючої електролампи дасть змогу економити 292 кВт енергії на рік.

Заходи вигідні як для підприємства, так і для суспільства. Крім цього, система еко-аудиту на внутрішньому рівні підприємства стане першим кроком у напрямку одержання декларації учасника, а також сертифікату СЕМ, що дасть змогу підприємству вийти на новий рівень менеджменту довілля, підвищить його імідж і конкурентоспроможність на світовому ринку. Постійне ж вдосконалення СЕМ сприятиме ефективній охороні та збереженню довілля.

Враховуючи значний рівень деградації довілля, викликаного в першу чергу промисловим виробництвом, еко-аудит стає тим рушієм, що допоможе гармонізувати зв'язок промисловість-довілля і спрямовуватиме Україну в русло сталого розвитку.

Література

1. **Екологічне** підприємництво: Навчальний посібник/ Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М, та інші – К.: Мета, 2001. – 191 с.;
2. **Экономический** механизм экологизации производства/ Мишенин Е.В., Семеновко Б.А., Мишенина Н.В. – Сумы: ИПП "Мрія-1" ЛТД, 1996. – 140 с.;
3. **Максимів Л.І., Матвеев М.І.** Екологічний менеджмент підприємств: Навч. посібник. – Львів: Афіша, 2003. – 250 с.
4. **Державний** стандарт України системи управління навколишнім середовищем. – К.: Держстандарт України, 1998. – 228 с.
5. **Кравець П.** Інструменти сталого управління// Деревообробник. – 2001, № 20. – С 2-3.
6. **ДСТУ ISO 9001 – 2001** – К.: Держстандарт України, 2001.

УДК 658:331.101.38(477)

Аспірант І.Я. Лико – Львівський ДФЕІ

ПОКРАЩЕННЯ СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ ШЛЯХОМ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АТЕСТАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ

Запропоновано використання системи атестаційного аналізу з ціллю визначення та оцінки основних факторів стимулювання, що впливають на трудову мотивацію працівника.

Doctorate I.Ya. Lyko – The Lviv state financial and economic institute

Stimulation of the motivation improving through implementing an appraisal system

Outline the characteristics of an effective stimulation of the motivation appraisal interview. Described the different sources of appraisal information.

Формування якісного механізму стимулювання трудової мотивації працівників вимагає докладного моніторингу потреб людини на підприємстві. Даний моніторинг дасть змогу, шляхом регулярного оцінювання роботи, зробити висновки з існуючих проблем у результативності праці та прогнозувати на майбутнє основні зміни у елементах стимулювання. Оцінка стимулюючих чинників є необхідною для того, щоб з'ясувати, які з них спричиняють найбільший вплив на результативність праці, і на які необхідно звертати особливу увагу та спрямувати додаткові зусилля. Дієвість механізму стимулювання перебуває у безпосередній залежності від відповідності еле-